

Financijski aspekt Europskoga zelenog plana

Hušidić, Emil

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:191:752884>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Preddiplomski sveučilišni studij

EMIL HUŠIDIĆ

Financijski aspekt Europskoga zelenog plana

Financial aspect of the European Green Deal

Završni rad

Zabok, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Preddiplomski sveučilišni studij
Poslovna ekonomija u turizmu i ugostiteljstvu
Studijski smjer: Menadžment u turizmu

Financijski aspekt Europskoga zelenog plana
Financial aspect of the European Green Deal

Završni rad

Kolegij:	Zelene financije i zaštita okoliša	Student:	Emil HUŠIDIĆ
Mentor:	Izv. prof. dr. sc. Sabina HODŽIĆ	Matični broj:	25305PZ20

Zabok, svibanj 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOGA ZAVRŠNOG RADA

Emil Hušidić

(ime i prezime studenta)

25305PZ20

(matični broj studenta)

Financijski aspekt Europskoga zelenog plana

(naslov rada)

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradio te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje, koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl., u radu jasno označeni kao takvi te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor završnog rada dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa završnim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog završnog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, 21.05.2024.

Potpis studenta

Sažetak

Konstantne klimatske promjene i rastuće degradiranje okoliša za pitanje daju dugoročnu klimatsku sliku planeta. Fokus Europske unije u borbi protiv stalnog pogoršanja životnih uvjeta i okoline okosnicu pronalazi u Europskom zelenom planu, za koji se smatra da će u potpunosti transformirati Europu te ju dovesti u stanje klimatske neutralnosti i tako pružiti temelje za daljni održivi razvoj u budućnosti. Akcijski planovi, zakoni te politički dokumenti podloga su za stvaranje pozitivnog okruženja, pružajući fokus na urbane sredine, za koje je uočeno da se pomoću ispravne i pogodne ekonomske regulative mogu smanjiti ekonomski utjecaji i izvršiti pretvorba u održive sredine svjesne vlastitog utjecaja na velike sredine. Međunarodni napori i koordinacija pomoći će smanjiti sigurnosne rizike u rizičnim aspektima te kroz povećanu sigurnost hrane, vode i sredstava za život i preko smanjenja emisije stakleničkih i otrovnih spojeva održati pozitivnu i rastuću razinu te obnovu bioraznolikosti i okoliša. Cilj istraživanja je analizirati financijske aspekte Europskog zelenog plana. Analiza je pokazala kako je Europski zeleni plan opsežan, kako financijski tako i administrativno te se države članice moraju prilagoditi određenim regulativama kako bi plan bio u potpunosti zadovoljen. Postojeći ekološki porezi i legislativa osigurati će povoljnu podlogu pozitivnim promjenama te istodobno otežavati i sprečavati povećane razine onečišćenja.

Ključne riječi: održivost, Europski zeleni plan, tranzicija, sredstva, financijski instrumenti

Sadržaj

Uvod	1
1. Europski zeleni plan	3
1.1. <i>Uzroci i razlozi nastanka Zelenog plana</i>	4
1.2. <i>Ciljevi Zelenog plana</i>	6
1.3. <i>Institucionalni okvir</i>	9
2. Izvori financiranja Zelenog plana	13
2.1. <i>Dugoročni proračun EU-a za razdoblje 2021. – 2027. godine</i>	14
2.2. <i>Instrumenti i programi</i>	15
2.3. <i>Utjecaj na gospodarstvo u Europskoj uniji</i>	18
3. Mjere za poticanje financiranja Zelenog plana	21
3.1. <i>Plan ulaganja za održivu Europu</i>	23
3.2. <i>Mehanizmi za pravednu tranziciju</i>	24
3.3. <i>Ulaganje u klimatski neutralno i kružno gospodarstvo</i>	26
4. Europski zeleni plan i Republika Hrvatska	28
4.1. <i>Ciljevi plana i značaj</i>	29
4.2. <i>Financijska sredstva</i>	30
4.3. <i>Budući planovi implementacije Zelenog plana</i>	32
Zaključak	33
Reference	35
Popis ilustracija	37

Uvod

Europski zeleni plan (engl. European Green Deal) je u prosincu 2019. godine predstavila Ursula von der Leyen, koja je samo nekoliko dana ranije postala predsjednica Europske komisije. Sam naziv i program jasno aludiraju na američki *New Deal*, program javnih radova i ekonomskih i društvenih reformi koje je između 1933. i 1939. godine uveo predsjednik SAD-a Franklin Delano Roosevelt, kako bi američko gospodarstvo izvukao iz Velike depresije nastale 1929. godine.

U slučaju Europe 21. stoljeća, poticaj za djelovanje i koncepcija *Green Deal*a nije kriza koja se već dogodila i treba je prevladati, već sadašnja i buduća kriza koju treba spriječiti: globalno zatopljenje uzrokovano potenciranjem broja populacije i ljudskim aktivnostima. Europska unija ne želi samo pomoći u borbi protiv klimatskih promjena, već i voditi borbu te ju pretvoriti u priliku za gospodarski rast i novo geopolitičko središte.

Europska je komisija u siječnju 2020. godine predstavila Plan ulaganja u Europski zeleni dogovor, svojevrsni financijski ogranak Zelenog dogovora, koji osigurava najmanje 1 bilijun eura ulaganja u održivost tijekom sljedećeg desetljeća, dijelom iz redovnog proračuna EU-a, dijelom iz drugih financijskih instrumenata kao što je *InvestEU*, a dijelom iz privatnih izvora. Program također uključuje fond pod nazivom Mehanizam za pravednu tranziciju, vrijedan 100 milijardi eura, za potporu europskim regijama u kojima će utjecaj biti najveći tijekom energetske tranzicije, kao što su područja rudarstva i prerade ugljena u Njemačkoj, Poljskoj, Slovačkoj i drugim istočnoeuropskim zemljama.

Predmet istraživanja ovog rada je financijska perspektiva Europskog zelenog plana te njegovi učinci na gospodarstvo i građane. Cilj rada je analizirati glavne financijske instrumente Europskog zelenog plana te njihov značaj za građane i gospodarstvo Europske unije. Svrha rada je prikazati izvore financiranja Europskog zelenog plana kao i mjere za poticanje kako na razini Europske unije, tako i na razini Republike Hrvatske. Kao metode rada korištene su: analize i sinteze, indukcija i dedukcija, povijesna metoda, metoda komparacije, deskriptivna metoda.

Rad se sastoji od četiri poglavlja. Pored uvoda u kojem se obrazlažu predmet, cilj i svrha rada, u prvom poglavlju obrađuju se temeljne odrednice i ciljevi Europskog zelenog

plana, kao i institucionalni okvir. U drugom poglavlju analiziraju se instrumenti i programi za ostvarivanje Europskog zelenog plana s naglaskom na dugoročni proračun Europske unije za razdoblje 2021.-2027. godine. U trećem poglavlju analiziraju se mjere za poticanje financiranja Europske zelenog plana, s posebnim naglaskom na Mehanizam za pravednu tranziciju. Četvrto poglavlje obrađuje značaj i cilj Europskog zelenog plana s posebnim naglaskom na Republiku Hrvatsku, kao i planove za implementaciju. U zaključku rada iznose se zaključna razmatranja.

1. Europski zeleni plan

Javno planiranje za održivost u 21. stoljeću ima za cilj izbjeći socio-ekološki kolaps. S gospodarstvom izgrađenim na neograničenom iskorištavanju prirodnih resursa društvo se dalje kreće ka eksploataciji Zemljinih resursa, često u nesmiljenim i nekontroliranim količinama s dugoročnom štetom za ljudsku budućnost. Planeri i kreatori politika usredotočuju se na ublažavanje klimatskih promjena, kako bi izbjegli niz prirodnih katastrofa i socioekonomski kolaps. Njihovi napori usmjereni su na transformaciju društva, kako bi se poboljšao odnos civilizacije i integracija iste sa okolinom (Boromisa, 2020).

Godine 2019., nakon potpisivanja Pariškog sporazuma i izrade nacрта Agende održivog razvoja za 2030. godinu, Europski zeleni plan (engl. European Green Deal - EGD) predstavljen je kao glavni plan za transformaciju ključnih europskih gospodarskih sektora prema održivom društvu i borbi protiv klimatskih promjena. Prije EGD-a, Ekološki akcijski planovi (engl. Environmental Action Plans - EAP) definirali su zakonodavstvo o zaštiti okoliša u EU od 1970-ih. Međutim, literatura izvještava da je potencijal EGD-a za održivu transformaciju društva kritiziran. To postavlja pitanja u vezi s potencijalom EGD-a kao glavnog plana za tranziciju prema održivoj Europskoj uniji (EU) (Europska komisija, 2019).

U literaturi se raspravlja o učinkovitosti javnog planiranja za održivost. Na globalnoj razini smatra se da Pariški sporazum neće postići klimatski cilj zbog nedostatka specifičnosti u smanjenju emisija po zemlji. S obzirom na ciljeve održivog razvoja u okviru UN-ove agende 2030., mnoge veze među ciljevima u biofizičkoj, ekonomskoj i društvenoj dimenziji nisu eksplicitno prikazane u ciljevima održivog razvoja. Štoviše, pojedini akademici ističu dominantnu ulogu obnovljive energije kao strategije održivosti prema ciljevima održivog razvoja, unatoč složenim odnosima između vode, energije, hrane i ekosustava (Siddi, 2020).

Na razini EU-a postoje kritičke studije o održivosti unutar EGD-a, na primjer Eckert i Kovalevska (2021) ističu u svojoj analizi EGD-a da je njegov politički motivirani diskurs u suprotnosti s načinom na koji se održivost predstavlja u znanostima o okolišu i društvu, smatraju da EGD može odvojiti 'zeleni rast' od korištenja prirodnih resursa unatoč činjenici da su globalni i lokalni ekonomski sustavi pokazali da je to nemoguće. To definira EGD kao nastavak diskursa o zelenom rastu EU-a, koji se temelji na

kompatibilnosti zaštite okoliša i rasta BDP-a. Stoga će promjene potaknute EDG-om dovesti do dodatne degradacije okoliša i veće društvene i ekonomske nejednakosti, što su znakovi neodrživosti (Siddi, 2020.). Nadalje, Samper i suradnici (2021) ističu da EGD može poslužiti samo kao opravdanje državama članicama EU-a da odgode provedbu transformativne klimatske politike i stoga ovjekovječe socioekonomska ponašanja i institucionalne aranžmane koji su pretjerano odgovorni za klimatsku krizu. Na kraju, Fleming i Mauger (2021) raspravljali su o tome koliko je EGD zapravo 'zelen' i 'fer'. Takva postojeća zabrinutost oko EGD-a opravdava potrebu za daljnjom analizom održivosti EGD planova (Europska komisija, 2019).

Europski zeleni plan kojeg je objavila Europska komisija, tijelo EU-a koje donosi politike, najnoviji je skup političkih inicijativa o održivom razvoju koji predstavlja priliku za Komisiju da objasni prakse održivosti i prioritete po pitanju zaštite okoliša. U isto vrijeme, *Green Deal* je vrhunac diskursa diljem EU-a o ovoj temi koji se gradio tijekom protekla četiri desetljeća. Tijekom pandemije COVID-19 zaštita okoliša postala je privremeno marginalizirana, no okoliš je profitirao od smanjenja stakleničkih plinova i emisija onečišćujućih tvari u zrak uzrokovanih smanjenjem gospodarske aktivnosti i korištenja prometa.

1.1. Uzroci i razlozi nastanka Zelenog plana

Europska unija već dugo ima vodeću ulogu u politikama za borbu protiv klimatskih promjena. Još 1992. godine usvojila je strategiju klimatskih promjena i podržala cilj ograničavanja globalnog zatopljenja na 2 stupnja celzijusa u odnosu na predindustrijske razine 1996. godine. EU je 2001. godine ojačala svoje vjerodajnice kao međunarodni lider u rješavanju klimatskih promjena, kada je osigurala dovoljno sljedbenika da Kyoto protokol stupi na snagu unatoč povlačenju Sjedinjenih Američkih Država. Ambiciozne domaće politike poduprle su globalnu ulogu EU-a. Godine 2005. EU je pokrenula Sustav trgovanja emisijama (engl. Emissions Trading Scheme - ETS), najvažniji svjetski sustav trgovanja emisijama stakleničkih plinova i predvodnik klimatske politike EU-a.

Dvije godine kasnije usvojila je sveobuhvatan klimatski zakonski paket koji je uključivao ciljeve '20-20-20'. Na UN-ovoj konferenciji o klimatskim promjenama 2009. godine u Kopenhagenu međunarodna zajednica nije uspjela postići globalni sporazum o

ograničenju emisije stakleničkih plinova. Bez obzira na to, EU je nastavila slijediti svoje domaće klimatske ciljeve i izradila nove za 2030. godinu. Pariški klimatski sporazum iz prosinca 2015. godine bio je uspjeh za diplomaciju EU-a i potaknuo je uniju da revidira svoje ciljeve smanjenja emisija, obnovljive energije i energetske učinkovitosti prema kvalitetnijim nivoima (Siddi, 2020.).

Nakon 2016. godine, uspon na vlast čelnika koji su neprijateljski raspoloženi prema klimatskim mjerama u nekoliko velikih emitera, od Donalda Trumpa u SAD-u do Jaira Bolsonara u Brazilu, postao je izazov za EU i globalne klimatske akcije. Suočena sa sve većim dokazima o klimatskoj krizi, EU nastavlja smatrati klimatsku politiku prioritetom. Europska komisija pod predsjedanjem Ursule von der Leyen, koja je započela svoj mandat u prosincu 2019. godine, energetska je tranziciju postavila kao jedan od svojih glavnih ciljeva i najavila da će slijediti 'Europski zeleni plan' (Green Deal). *Green Deal* se može zamisliti kao putokaz ključnih politika za klimatski program EU-a, na temelju kojeg je Komisija započela i nastavit će razvijati zakonodavne prijedloge i strategije od 2020. godine nadalje (Siddi, 2020.).

EGD obećava stvoriti milijune radnih mjesta preusmjeravanjem novca iz industrije fosilnih goriva u zelenu tehnologiju. Izraz 'zeleni plan' sinonim je za politike koje se bave klimatskim promjenama i potiču ulaganja u održivu energiju.

Glavni elementi EGD-a su (Siddi, 2020.):

- klimatsko djelovanje
- čista energija
- održiva industrija
- zgrade i obnove istih
- održiva mobilnost
- uklanjanje onečišćenja
- 'od farme do stola'
- očuvanje biološke raznolikosti
- istraživanje i razvoj
- sprječavanje nelojalne konkurencije od ispuštanja ugljika u atmosferu.

Uzroci razlozi nastanka plana su motivirani spašavanjem trenutno loše ekološke slike i stanja društva.

1.2. Ciljevi Zelenog plana

Upravljanje klimom i energijom u EU strukturirano je oko glavnih ciljeva koji se tiču (Boromisa, 2020.):

- smanjenja emisije stakleničkih plinova (GHG) u odnosu na razine iz 1990. godine,
- udjela obnovljive energije u konačnoj potrošnji energije,
- poboljšanja energetske učinkovitosti.

Za 2020. godinu cilj na razini EU-a za svaki od tri glavna cilja bio je 20%. Ciljevi smanjenja stakleničkih plinova i obnovljivih izvora energije obvezuju države članice, dok je cilj energetske učinkovitosti samo indikativan. Okvir klimatske i energetske politike EU-a za 2020. godinu, usvojen 2007. godine, implementiran je kroz tri direktive (o ETS-u EU-a, o obnovljivoj energiji i energetske učinkovitosti) i odlukom o podjeli napora na ciljevima smanjenja emisija stakleničkih plinova u državama članicama izvan ETS. Općenito govoreći, ETS ima za cilj smanjiti emisije stakleničkih plinova u proizvodnji električne energije i topline, energetske intenzivnoj industriji i sektoru zrakoplovstva. Odluka o podjeli napora odnosi se na smanjenje stakleničkih plinova u većini sektora koji nisu obuhvaćeni ETS-om, posebice u prometu (isključujući zrakoplovstvo), građevinarstvu, poljoprivredi i otpadu. Okvir za 2030. godinu nadograđuje se na ciljeve za 2020. godinu i dalje ih razvija. Cilj smanjenja emisije stakleničkih plinova podignut je na najmanje 40% u usporedbi s razinama iz 1990. godine. Ovaj se cilj provodi putem revidirane ETS direktive (Direktiva 2018/410) i uredbe o podjeli napora (Uredba 2018/842) koja pokriva sektore koji nisu uključeni u ETS. Cilj za obnovljivu energiju povećan je na najmanje 32% (Direktiva 2018/2001), a onaj za energetske učinkovitost na najmanje 32,5% (Direktiva 2018/2002).

Cilj za obnovljive izvore energije obvezujući je na razini unije, ali, suprotno Okviru 2020., obvezujući ciljevi za svaku državu članicu više nisu specificirani. Cilj energetske učinkovitosti ostaje indikativan. Nadalje, nova direktiva integrira emisije i uklanjanja stakleničkih plinova iz korištenja zemljišta, promjene korištenja zemljišta i šumarstva

(LULUCF, Uredba 2018/841) u Okvir za 2030. godinu. Na temelju ove uredbe svaka će država članica morati osigurati da LULUCF emisije ne premašuju uklanjanja u sektoru. Konačno, nova Uredba o upravljanju (Uredba 2018/1999) uspostavlja okvir za planiranje, izvješćivanje i pregled. Konkretno, zahtijeva od svake države članice da podnese integrirani nacionalni energetske i klimatski plan svakih deset godina (počevši od 2019. godine, s ažuriranjem svakih pet godina), uključujući nacionalne doprinose ciljevima obnovljive energije i energetske učinkovitosti na razini EU-a i povezanim politikama. Države članice moraju svake dvije godine podnijeti izvješća o napretku u provedbi nacionalnih energetske i klimatskih planova i politika za smanjenje emisija stakleničkih plinova. Također, moraju podnositi i redovito ažurirati dugoročne strategije za klimu i energiju koje pokrivaju najmanje sljedećih 30 godina. Europska komisija ima zadatak ocjenjivati nacрте planova, pratiti napredak u provedbi i poduzimati korektivne mjere – uglavnom u obliku preporuka državama članicama. Prema Europskoj agenciji za okoliš, EU je ispunila svoj cilj smanjenja emisija stakleničkih plinova 2020., ali neće postići cilj 2030. na temelju postojećih nacionalnih politika i mjera (Europska komisija, 2019).

EU će propustiti realizaciju cilja do 2030. godine, osim ako ne poveća godišnji porast obnovljivih izvora energije u konačnoj potrošnji energije sa sadašnjih 0,7% (zabilježeno između 2005. i 2017. godine) na najmanje 1,1%. Nadalje, EU nije ostvarila cilj energetske učinkovitosti do 2020. godine i također neće uspjeti ispuniti cilj do 2030. godine, osim ako godišnje smanjenje potrošnje energije tijekom sljedećeg desetljeća više nego udvostruči prosječnu stopu smanjenja postignutu između 2005. i 2017. godine. To naglašava da su nove i ambiciozne politike potrebne za provođenje klimatske agende (Siddi, 2020.).

Od početka svog mandata u prosincu 2019. godine, nova Europska komisija na čelu s predsjednicom Ursulom von der Leyen proglasila je klimatsku politiku glavnim prioritetom. Na retoričkoj razini, to je u određenoj mjeri razlikuje od prethodne Komisije, koja je stavila jači naglasak na sigurnost opskrbe nakon ukrajinske krize 2014. godine i napetosti s Rusijom. Nekoliko je čimbenika vjerojatno pridonijelo davanju prioriteta klimatskoj politici. Klimatska kriza postala je sve očitija kako u Europi tako i na globalnoj razini, što je istaknuto opetovanim rekordno visokim ljetnim i zimskim temperaturama, topljenjem polarnog leda i ledenjaka te visoko medijaliziranim događajima, kao što su katastrofalni šumski požari u Švedskoj, Sibiru i Australiji 2018. – 2019. godine.

U Europi se rastuća zabrinutost zbog klimatskih promjena odrazila u jačoj izbornoj podršci Zelenim strankama na europskim izborima 2019. godine, osobito u nekim većim zapadnim državama članicama, kao i u pojavi pokreta na lokalnoj razini (prosvjedi studenata i srednjoškolaca za klimu). Štoviše, uspon na vlast poricatelja klimatskih promjena, kao što su Donald Trump u SAD-u i Jair Bolsonaro u Brazilu, riskirao je potkopavanje globalne suradnje u borbi protiv klimatskih promjena, kao što je sadržano u Pariškom sporazumu o klimi. Svi ovi čimbenici potaknuli su Komisiju i von der Leyen da preuzme inicijativu i ojača profil unije u globalnoj klimatskoj akciji (Boromisa, 2020.).

Glavni cilj plana je smanjiti emisije stakleničkih plinova na nulu i zadovoljiti 100% potražnje za električnom energijom u EU putem čistih, obnovljivih izvora energije s nultom emisijom do 2030. Plan poziva na otvaranje radnih mjesta, zajedno s pristupom prirodi, čistom zraku i vodi, zdravoj hrani, održivom okolišu i otpornosti zajednice putem više metoda. Izdvajaju se (Boromisa, 2020):

- osiguravanje ulaganja i povećanje financiranja za pomoć zajednicama pogođenim klimatskim promjenama,
- popravak i nadogradnja postojeće infrastrukture kako bi izdržala ekstremne vremenske uvjete i osiguravanje da se svi računi koji se odnose na infrastrukturu u Komisiji bave klimatskim promjenama,
- ulaganje u obnovljive izvore energije,
- ulaganje u proizvodnju i industriju kako bi se potaknuo rast korištenja čiste energije,
- izgradnja ili nadogradnja na energetske učinkovite, distribuirane i pametne električne mreže koje daju pristupačnu električnu energiju,
- nadogradnja svih postojećih zgrada i izgradnja novih kako bi se postigla maksimalna energetska učinkovitost, učinkovitost vode, sigurnost, pristupačnost, udobnost i trajnost,
- podupiranje obiteljske poljoprivrede, ulaganje u održivu poljoprivredu i izgradnju održivijeg i pravednijeg prehrambenog sustava,
- ulaganje u prometne sustave, odnosno infrastrukturu i proizvodnju vozila s nultim emisijama, u javni prijevoz i brzu željeznicu,
- obnavljanje ekosustava kroz očuvanje zemljišta, pošumljavanje i znanstveno utemeljene projekte,

- čišćenje postojećeg opasnog otpada i napuštenih lokacija,
- identificiranje nepoznatih izvora onečišćenja i emisija,
- rad s međunarodnom zajednicom na rješenjima i pomaganje u postizanju 'zelenih novih poslova'.

Ciljevi Plana su tako pravnog, ekološkog, ali i financijskog karaktera. Unija je svjesna kako će zakonodavni dio biti jednostavnije implementirati ako postoji određena financijska kompenzacija.

1.3. Institucionalni okvir

Europski zeleni plan predstavlja plan za postizanje održivosti gospodarstva EU-a pretvaranjem klimatskih i ekoloških izazova u prilike u svim područjima politike i čineći tranziciju pravednom i uključivom za sve. Europski zeleni plan ima za cilj poticanje učinkovitog korištenja resursa uz prelazak na čisto, kružno gospodarstvo i zaustaviti klimatske promjene, vratiti gubitak bioraznolikosti i smanjiti zagađenje. On opisuje potrebna ulaganja i dostupne alate za financiranje te objašnjava kako osigurati pravedan i uključiv prijelaz. Europski zeleni plan pokriva sve sektore gospodarstva, posebice promet, energetiku, poljoprivredu, zgrade i industrije, kao što su čelik, cement, ICT, tekstil i kemikalije.

Europski zeleni plan pruža akcijski plan za poticanje učinkovite upotrebe resursa prelaskom na čisto, kružno gospodarstvo i obnovu bioraznolikosti i smanjenje zagađenja. Obuhvaća različita područja politike (Boromisa, 2020.). Neke od regulativa i akata koje treba istaknuti su akcijski plan EU-a za Kružno gospodarstvo, Prijedlog Uredbe o ekodizajnu za održive proizvode, Strategija 'od farme do stola', nova Strategija bioraznolikosti, Akcijski plan nultog onečišćenja, Predložena revizija zakonodavstva EU-a o Ambalaži i ambalažnom otpadu, Prijedlog Uredbe za suzbijanje deforestacije i degradacije šuma te ostali važni zakonski akti.

Jedno područje obuhvaća *akcijski plan EU-a za Kružno gospodarstvo* (engl. Circular Economy, CEAP) II: Paket kružnog gospodarstva usvojen je s ciljem jačanja globalne konkurentnosti, poticanja održivoga gospodarskog rasta i stvaranja novih radnih mjesta. Sastoji se od dva akcijska plana EU za kružno gospodarstvo (2015. i 2020. godine), s

mjerama koje pokrivaju cijeli životni ciklus proizvoda: od proizvodnje i potrošnje do gospodarenja otpadom i tržišta sekundarnih sirovina. Nadovezujući se na rad obavljen na kružnom gospodarstvu od 2015. godine, CEAP II usredotočen je na resursno intenzivne sektore koji pokazuju visok potencijal kružnosti. S ciljem zadržavanja resursa u ekonomskim ciklusima što je dulje moguće, plan se bavi ključnim lancima vrijednosti proizvoda: elektronika i ICT, baterije i vozila, ambalaža, plastika, tekstil i hrana (Siddi, 2020.).

Prijedlog Uredbe o ekodizajnu za održive proizvode (engl. Regulation on Ecodesign for Sustainable Products) bavi se dizajnom proizvoda, koji određuje do 80% utjecaja na okoliš tijekom životnog ciklusa proizvoda. Postavlja nove zahtjeve, kako bi povećai trajnost proizvoda, njihovu pouzdanost, višekratnu upotrebljivost, mogućnost nadogradbe, popravljivost, olakšane mogućnosti održavanja, obnavljanja i recikliranja te višu energetska i resursnu učinkovitost. Osim toga, zahtjevi za informacijama specifičnim za proizvod osigurati će to da potrošači budu upoznati s utjecajima svojih kupnji na okoliš. Svi regulirani proizvodi imat će digitalne putovnice proizvoda. Time će se olakšati mogući popravci ili recikliranje proizvoda kao i praćenje opasnih tvari duž opskrbnog lanca. Novi prijedlog proširuje postojeći okvir ekodizajna na dva načina: prvo, da obuhvati najširi mogući raspon proizvoda; i drugo, proširenje opsega zahtjeva s kojima proizvodi moraju biti usklađeni (Europska komisija, 2019.).

Strategija 'od farme do stola' postavlja novi pristup, kako bi se osiguralo da poljoprivreda, ribarstvo i akvakultura te prehrambeni lanac vrijednosti primjereno pridonose cilju klimatski neutralne unije 2050. Prehrambeni sustavi ostaju jedan od ključnih pokretača klimatskih promjena i okoliša degradacija. Proizvodnja, prerada, maloprodaja, pakiranje i transport hrane značajno doprinose emisijama stakleničkih plinova, onečišćenju zraka, tla i vode te imaju dubok utjecaj na biološku raznolikost. S druge strane, potrošače također treba osnažiti za odabir održive hrane. Stvaranje povoljnog okruženja, koje olakšava odabir zdrave i održive prehrane doprinijet, će zdravlju i kvaliteti života potrošača te smanjiti troškove povezane sa zdravljem za društvo.

Nova Strategija bioraznolikosti (engl. Biodiversity Strategy) do 2030. sveobuhvatan je, sustavan i ambiciozan dugoročni plan za zaštitu prirode i zaustavljanje degradacije ekosustava. To je ključni stup Europskoga zelenog plana i vodstva EU-a u međunarodnom djelovanju za globalna javna dobra i ciljeve održivog razvoja. S ciljem oporavka europske

bioraznolikosti do 2030. godine, Strategija utvrđuje nove načine za učinkovitiju provedbu postojećeg zakonodavstva, nove obveze, mjere, ciljeve i mehanizme upravljanja (Siddi, 2020.).

Akcijski plan nultog onečišćenja (engl. Zero Pollution Action Plan) pruža kompas za uključivanje prevencije onečišćenja u sve relevantne politike EU-a, za ubrzavanje provedbe relevantnog zakonodavstva EU-a i utvrđivanje mogućih nedostataka. On uključuje ciljeve u pogledu onečišćenja zraka, vode, tla i buke, kao i stvaranja otpada i bioraznolikosti. Plan ocrtava niz vodećih inicijativa i radnji, usmjerenih na zrak, vodu i tlo, ali i reviziju zakona EU-a o otpadu i smanjenje vanjskog otiska onečišćenja EU-a ograničavanjem izvoza proizvoda i otpada koji imaju štetne, toksične učinke u trećim zemljama (između ostalog) (Siddi, 2020.).

Predložena revizija zakonodavstva EU-a o Ambalaži i ambalažnom otpadu (eng. Packaging and Packaging Waste) ima za cilj stati na kraj rasipnoj ambalaži poticanjem ponovne uporabe i recikliranja. Ima tri glavna cilja. Prvo, kako bi se spriječilo stvaranje ambalažnog otpada: smanjiti njegovu količinu, ograničiti nepotrebnu ambalažu i promovirati rješenja ambalaže za višekratnu upotrebu i ponovno punjenje. Drugo, potaknuti visokokvalitetno (tzv. zatvoreni krug) recikliranje: učiniti da se do 2030. godine sva ambalaža na tržištu EU-a može reciklirati na ekonomski održiv način. I konačno, smanjiti potrebu za primarnim prirodnim resursima i stvoriti dobro funkcionirajuće tržište za sekundarne sirovine, povećanje upotrebe reciklirane plastike u ambalaži kroz obvezne ciljeve. Za potrošače će osigurati mogućnosti pakiranja za višekratnu upotrebu, riješiti se nepotrebne ambalaže, ograničiti prekomjerno pakiranje i osigurati jasne oznake za podršku pravilnom recikliranju. Za industriju će stvoriti nove poslovne mogućnosti, posebice za manje tvrtke, smanjiti potrebu za sirovim materijalima (Siddi, 2020.).

Prijedlog Uredbe za suzbijanje deforestacije i degradacije šuma (engl. Proposal for a new Regulation to Curb EU-driven Deforestation and Forest Degradation), koje pokreće Europska unija, ona postavlja stroga obvezna pravila dubinske analize za tvrtke koje žele plasirati relevantne proizvode na tržište EU ili ih izvoziti. Operateri i trgovci morat će dokazati da su proizvodi bez krčenja šuma (proizvedeni na zemljištu koje nije bilo krčenje šuma nakon 31. prosinca 2020. godine) i zakoniti (sukladni sa svim relevantnim primjenjivim zakonima koji su na snazi u zemlji proizvodnje). Tvrtke će također morati prikupiti precizne geografske podatke o poljoprivrednom zemljištu na kojem su uzgajane

robe koje su nabavile, kako bi se ta roba mogla provjeriti u skladu s propisima. Popis roba koje su obuhvaćene redovito će se pregledavati i ažurirati, uzimajući u obzir nove podatke, kao što su promjene u obrascima krčenja šuma (Client Earth, 2021.).

Brojne su obveze koje proizlaze iz članstva u EU prema državama članicama. Oni su općenito i konkretno utvrđeni odredbama primarnog i sekundarnog zakonodavstva Europske unije. Temeljna opća obveza država članica jest poštivanje temeljnih vrijednosti EU definiranih u članku 2. Ugovora o Europskoj uniji, tzv. Ugovora iz Maastrichta (ljudsko dostojanstvo, sloboda, demokracija, jednakost, vladavina prava i poštivanje ljudskih prava). U slučaju ozbiljnog i stalnog kršenja ovih vrijednosti od strane države članice Vijeće koristi tzv. klauzulu o suspenziji (članak 7.) i odlučuje o suspenziji određenih prava države članice, uključujući pravo glasa u tijelima Europske unije.

Još jedna opća obveza, koja proizlazi iz Ugovora, jest takozvano načelo lojalnosti (poznato i kao obveza solidarnosti), koje je uređeno člankom 4., stavkom 3. Ima pozitivan aspekt – država članica poduzet će sve odgovarajuće mjere, kako bi ispunila svoje obveze članstva; a s druge strane je i negativan – država članica suzdržat će se od bilo kakvog djelovanja koje bi moglo ugroziti postizanje ciljeva unije (Hamulak i Stehlik, 2013.).

Proces proširenja unije odražava interese i unije i država članica tako što u tom procesu sudjeluju i nadnacionalne i nacionalne institucije. Potencijalna država kandidatkinja podnosi zahtjev za članstvo Vijeću koje o tome obavještava Europski parlament i nacionalne parlamente. Vijeće donosi prvu odluku na razini unije (jednoglasno) o zahtjevu za pristupanje nakon savjetovanja s Komisijom i Europskim parlamentom (odlučuje većinom svih članova Parlamenta). U slučaju pozitivne odluke, slijede pregovori i usvajanje Ugovora o pristupanju. Država kandidat i sadašnje države članice unije jesu stranke sporazuma. Kada se sporazum usvoji (potpiše), slijedi postupak ratifikacije prema nacionalnim pravilima svih ugovornih strana. Kada ga sve stranke uspješno ratificiraju, Ugovor o pristupanju stupa na snagu (Hamulak i Stehlik, 2013.).

Institucionalni okvir je opsežan te stavlja određeni pritisak na članice EU. Bez obzira na ovo, članice moraju imati na umu da će njihovi postupci imati pozitivne efekte na ekološko stanje svijeta i potencijalno, veliku dobrobit za domaću ekonomiju.

2. Izvori financiranja Zelenog plana

Europska unija ima vlastiti dugoročni proračun koji svake godine iznosi oko 180 milijardi eura. O ovom proračunu pregovara se svakih sedam godina i naziva se višegodišnji financijski okvir ili VFO (engl. Multiannual Financial Framework - MFF). Trenutačni višegodišnji financijski okvir utvrđen je za programsko razdoblje 2021. – 2027. godine i iznosi 2,018 bilijuna eura (Janda i Sajdikova, 2022.).

Iako se to može činiti puno novca, VFO/MFF podržava 500 milijuna građana i 27 zemalja, pokrivajući osam različitih prioriteta, od gospodarskog razvoja preko poljoprivredne politike do sigurnosti i obrane. Trideset posto proračuna EU potrošit će se na borbu protiv klimatskih promjena. Važnu ulogu ima i Europska investicijska banka tj. EIB (Sikora, 2020.).

Svaka država članica doprinosi proračunu EU-a razmjerno svom bruto nacionalnom dohotku (BND). Ovaj udio predmet je žestoke rasprave: neke zemlje ne žele dati više od jedan posto svog BND-a, dok druge žele da zajednički doprinos bude još veći. Veličina budžetiranja kohezijske politike, koja je ključna za mnoge zemlje srednje, južne i istočne Europe, posebno je sporna. Kriza izazvana pandemijom COVID-19 i povezane mjere za poticanje europskog gospodarstva dodatno su utjecale na ove rasprave, kao i trenutna energetska kriza (Janda i Sajdikova, 2022.).

Predloženo financiranje EU *Green Deal*a navedeno je u 'Planu ulaganja EU *Green Deal*a'. Sastoji se od dva glavna toka financiranja ukupne vrijednosti 1 trilijun eura. Više od polovice proračuna, 528 milijardi eura, doći će izravno iz proračuna EU-a i sustava trgovanja emisijama EU-a. Ostatak će se osigurati kroz program InvestEU, koji kombinira 279 milijardi eura iz javnog i privatnog sektora do 2030. i 114 milijardi eura iz nacionalnog sufinanciranja. Njime će se osigurati proračunsko jamstvo EU-a kako bi se grupi EIB-a i drugima omogućilo ulaganje u projekte većeg rizika, omogućujući privatna ulaganja. Europsko vijeće za inovacije također je izdvojilo proračun od 300 milijuna eura za ulaganje u inovacije koje stvaraju tržište koje pridonose ciljevima EU *Green Deal*a.

Zeleni plan EU-a priznaje da tranzicija može uspjeti samo ako se provodi na pravedan i uključiv način. Mehanizam pravedne tranzicije će se stoga isključivo usredotočiti na regije i sektore koji su najviše pogođeni tranzicijom. Oslanja se na proračun EU-a i program

InvestEU za generiranje 100 milijardi eura financiranja. To će biti dostupno za regije i sektore koji ovise o fosilnim gorivima ili procesima koji intenziviraju ugljik.

2.1. Dugoročni proračun EU-a za razdoblje 2021. – 2027. godine

Dok SAD i Kina izdvajaju znatnu javnu potrošnju za poticanje čistih tehnologija, EU ne uspijeva zadovoljiti tu potporu. Koristeći privremena izuzeća od pravila EU-a o državnim potporama, pojedine države članice 'upumpavale' su značajne iznose u klimatske akcije. Međutim, nemaju svi iste proračunske resurse za financiranje zelenih projekata i otvoreno je pitanje hoće li održiva ulaganja dobiti povlašteni tretman prema reformiranim fiskalnim pravilima EU-a. Na razini EU-a, odgovor na oporavak od pandemije *NextGenerationEU* i dugoročni proračun EU-a zajedno izdvajaju 30% sredstava EU-a za borbu protiv klimatskih promjena, ali ukupna svota od 2 trilijuna eura rastegnuta je na sedam godina. Fond za suverenitet EU-a ima također fokus koji je uži od poticanja zelenih ulaganja i postizanje političkog sporazuma neće biti lako. Za sada, Europa treba potrošiti dodatnih 350 milijardi eura na klimatske akcije svake godine u ovom desetljeću, kako bi dosegla cilj smanjenja stakleničkih plinova od 55% do 2030. godine (Sikora, 2020.).

Tvorci politike EU-a okrenuli su se iskorištavanju privatnog novca, kako bi popunili jaz 'zelenih ulaganja'. U nedostatku odgovarajućeg financiranja na razini EU-a, vlade se nadaju privatnim izvorima financiranja, posebice zelenim tržištima kapitala. Kako bi mobilizirala čak 1 bilijun eura vrijedna 'zelena ulaganja' u razdoblju od 2021. do 2027. godine, Komisija je u siječnju 2020. godine pokrenula *Plan ulaganja u održivu Europu* (eng. Sustainable Europe Investment Plan - SEIP). U središtu je programa *InvestEU* koji je prvobitno predložen u lipnju 2018. godine. Koristi javna sredstva i jamstva za smanjenje troškova i rizika za privatne ulagače, koji su voljni ulagati u tehnologije s nultim prihodima. *InvestEU* oslanja se na mnoštvo aktera sa središnjom ulogom grupe Europske investicijske banke (EIB) u postizanju svojih ciljeva. Ovaj pristup jačanja mogao bi dobiti veći značaj u nadolazećim godinama, jer je Europska komisija predložila povećanje ukupnih sredstava za *InvestEU* prilikom predstavljanja svoga industrijskog plana Green Deal početkom 2023. godine (Janda i Sajdikova, 2022.).

Dugoročno gledano, proračun se prilagođava trenutnim financijskim mogućnostima EU te broju članica.

2.2. Instrumenti i programi

U okviru Europskoga zelenog plana, Komisija je najavila obnovljenu održivu financijsku strategiju, s ciljem pružanja alata politike, kako bi se osiguralo da financijski sustav istinski podupire tranziciju poslovanja prema održivosti u kontekstu oporavka od utjecaja COVID-a 19 (Teevan i sur., 2021.).

Obnovljena strategija doprinijet će ciljevima Plana ulaganja u održivu Europu, poznatog i kao Plan ulaganja u Europski zeleni plan. Unutar EU paketa za oporavak postoje cilj trošenja 37% od 750 milijardi eura fonda za oporavak *NextGenerationEU* na ciljeve Zelenog plana i namjera prikupljanja 30% proračuna *NextGenerationEU* kroz zelene obveznice (Sikora, 2020.).

U siječnju 2020. godine Komisija je predstavila komunikaciju o Planu ulaganja u održivu Europu. Cilj mu je povećati financiranje tranzicije mobiliziranjem jednog trilijuna eura za održiva ulaganja tijekom sljedećeg desetljeća putem proračuna EU-a i povezanih instrumenata. Prema smjernicama EU *Green Deal*, javna sredstva trebala bi se ulagati u napredna istraživanja i inovacije, nadopunjena strategijom za zeleno financiranje (Sikora, 2020.).

Investicijski plan uključuje uspostavljanje jasne i detaljne EU taksonomije, sustava klasifikacije održivih aktivnosti. Taksonomija EU-a klasifikacijski je sustav koji uspostavlja popis ekološki održivih gospodarskih aktivnosti s ciljem povećanja održivih ulaganja i provedbe Europskoga zelenog plana. Cilj mu je stvoriti sigurnost za ulagače, zaštititi privatne ulagače od zelenašenja, pomoći tvrtkama u planiranju prijelaza, ublažiti fragmentaciju tržišta i pomoći u preusmjeravanju ulaganja tamo gdje su najpotrebnija (Sikora, 2020.).

Uredba o taksonomiji za ublažavanje i prilagodbu klimatskim promjenama donesena je 2020. godine. Platforma o održivim financijama igra ključnu ulogu u omogućavanju takve suradnje okupljanjem najboljih stručnih znanja o održivosti iz korporativnog i javnog sektora, iz industrije kao i iz akademske zajednice, civilnog društva i financijske industrije udružuju snage.

Države članice pripremaju planove oporavka, kako bi dobile sredstva iz fonda EU-a za oporavak od 673 milijarde eura, 'Mehanizma za oporavak i otpornost' (Teevan i sur., 2021.). Planovi se moraju uskladiti s Europskim zelenim dogovorom, osiguravajući tako da

37% ulaganja doprinosi zelenoj tranziciji. Komisija je predstavila zakonodavni prijedlog za novi Mehanizam za pravednu tranziciju (prijedlog usvojen 2020. godine) za potporu ljudima i regijama na koje je prijelaz s niskom razinom ugljika najviše pogođen. Novi fond dio je mehanizma pravedne tranzicije koji uključuje različite fondove i instrumente financiranja te ciljeve za mobilizaciju najmanje 100 milijardi eura javnih i privatnih ulaganja (Janda i Sajdikova, 2022.).

InvestEU kamen je temeljac Plana ulaganja u održivu Europu, investicijski stup europske zelene tranzicije. Konsolidirajući nekoliko programa i instrumenata financiranja EU-a, *InvestEU* ima za cilj mobilizirati više od 372 milijarde eura javnih i privatnih ulaganja kroz jamstvo od 26,2 milijarde eura iz proračuna EU-a, koje operacionaliziraju grupa EIB-a i druge javne financijske institucije. Uz sveobuhvatni cilj podrške gospodarskom oporavku, zelenom rastu, zapošljavanju i blagostanju, *InvestEU* podupire ulaganja u četiri područja politike (Janda i Sajdikova, 2022.):

- a) održiva infrastruktura;
- b) istraživanje, inovacije i digitalizacija;
- c) mala i srednja poduzeća, i
- d) društvena ulaganja i vještine.

Njegovu financijsku arhitekturu nadopunjuje *InvestEU Advisory Hub*, centar za tehničku ekspertizu, koji pomaže promotorima privatnih i javnih projekata da pripreme svoje projekte i pristupe javnoj financijskoj potpori. Nakon usvajanja Europskoga zelenog plana, Europska investicijska banka pokrenula je detaljan plan o financiranju ciljeva EU Zelenog plana, ne samo u EU već i u drugim zemljama, pod nazivom 'Putokaz klimatske banke'. Naglasci Plana klimatske banke su (Sikora, 2020.):

1. Usklađivanje financija s ciljevima Pariškog sporazuma;
2. Kao najveći izdavatelj zelenih obveznica, zadržati vodstvo na tržištima kapitala;
3. Od 2021. do 2030. godine potpora od 1 bilijun eura ulaganja u ekološke i održive projekte za borbu protiv klimatskih promjena;
4. Ostvariti 50% ukupnog financiranja EIB-a za klimatske akcije do 2025. godine;
5. Financijska podrška društvima za prilagodbu klimatskim promjenama i otpornost gospodarstava;

6. Ulaganje u čistu energiju, inovativne tehnologije i digitalizaciju kao podrška modernizaciji i dekarbonizaciji; te
7. Usmjeravanje na smanjenje ulaganja u energetske projekte fosilnih goriva.

Cilj EIB-a jest posvetiti 50% svojih ulaganja klimatskim promjenama do 2025. godine. U 2020. godini dosegnuta razina iznosila je 37,4% (24,2 milijarde eura) u usporedbi s 2019. godinom od uloženi 19,3 milijarde eura. Ulaganja u klimatske akcije ili ekološku održivost ili korist od oboje iznosila su 27,8 milijardi eura (43% ukupnog financiranja) (EIB Group, 2020.).

Raspodjela prihoda obveznica za podizanje svijesti o klimi i održivosti (engl. Climate and Sustainability Awareness Bonds, CAB¹ i SAB² obveznice) važan je dio Zelenog plana. Ti se prihodi dodjeljuju kreditnim aktivnostima koje značajno doprinose ciljevima održivosti EU-a: ublažavanje klimatskih promjena za CAB-ove i druge ekološke i društvene ciljeve za SAB-ove. U 2020. godini EIB je izdao CAB i SAB vrijedne 10,8 milijardi eura, od čega je 7 milijardi eura izdano CAB-ovima, a 3,5 milijardi eura SAB-ovima. U 2021. godini ukupno izdvajanje CAB-ova i SAB-ova bilo je ekvivalentno 11,5 milijardi eura u 15 valuta. Dodijeljeno je 3,2 milijarde eura prihoda CAB-a i 1,1 milijarda eura prihoda SAB-a (EIB, 2023.).

Ukupna izdvajanja SAB-a u 2020. godini (ukupno 77 projekata u 36 zemalja) iznosila su 3.863 milijuna eura. Najveći doprinos ostvaren je u sektoru aktivnosti ljudskog zdravlja i socijalnog rada u 2020. godini. Ostali doprinosi uključivali su prevenciju i kontrolu onečišćenja, pristup pristupačnim zdravstvenim uslugama, pristup obrazovanju, pristup vodi i sanitarnim uvjetima, upravljanje rizikom od prirodnih katastrofa i održivo korištenje vodnih resursa. U 2021. godini ukupna izdvajanja SAB-a (ukupno 46 projekata u 27 zemalja) iznosila su 1.110 milijuna eura, dodajući doprinose zaštiti i obnovi bioraznolikosti i ekosustava te pristup socijalnom i pristupačnom stanovanju, kao i povećanje doprinosa prevenciji onečišćenja (EIB, 2023.).

Vodič za upotrebljivost standarda *EU Green Bond* zahtijeva raščlambu dodjela prema kategorijama 'manje ugljika'; 'prijelaz' i 'omogućavanje' (eng. 'low-carbon'; 'transition' and 'enabling'), kako je definirano u Uredbi o taksonomiji EU-a. Uredba EU-a o taksonomiji

¹ Climate Awareness Bonds

² Sustainability Awareness Bonds

definira 'tranziciju' kao gospodarsku aktivnost, za koju ne postoji tehnološki i ekonomski izvediva alternativa s niskim udjelom ugljika, koju se kvalificira kao značajnu za doprinos ublažavanju klimatskih promjena, a 'omogućavanje' kao gospodarsku aktivnost koja doprinosi ciljevima zaštite okoliša utvrđenim Uredbom i izravno omogućuje druge ciljeve zaštite okoliša (Sikora, 2020.).

Većina kreditnog portfelja EIB-a koristi se kreditnim poboljšanjima (u obliku jamstava država EU-a i proračuna EU-a) ili pribjegavanju jamstvima EU-a ili država članica EU-a. Najviše kreditnih ugovora potpisano je sa Španjolskom, ukupno 1.994 milijuna eura. Primarni fokus je na solarnim fotonaponskim postrojenjima u španjolskim regijama Castilla y Leon, Castilla-La Mancha i Extremadura. EIB je Francuskoj osigurao zajmove u vrijednosti od 1.667 milijuna eura za projekte podrške malim i srednjim projektima obnovljive energije. Ulažući u projekte kao što je mreža za distribuciju električne energije (ulaganje u punionice za električna vozila) u vrijednosti od 400 milijuna eura, EIB je posudio 350 milijuna eura za projektiranje, izgradnju i upravljanje pučinskom vjetroelektranom od 450 MW uz francusku obalu (EIB Group, 2020.).

Korištenjem financijskih instrumenata te pomnim planiranjem razvoja, ciljem se smatra pravedna tranzicija i prijelazno doba, kojime bi sve zemlje koje sudjeluju i članice ravnopravno mogle opravdati i zadobiti sredstva za obnovu i razvoj na najpravedniji mogući način. Pravedna preraspodjela sredstava biti će ključna za uspješnost i učinkovitost, povećanje održivosti te daljnji kvalitativni razvoj.

2.3. Utjecaj na gospodarstvo u Europskoj uniji

Većina Europljana (56%) vjeruje da su klimatske politike izvor gospodarskog rasta, pokazalo je klimatsko istraživanje Europske investicijske banke. Klimatsko djelovanje uključuje razne propise, subvencije, poreze, poticaje, granične mjere i državne izdatke. Iako bi na kraju mogla povećati produktivnost i gospodarski rast, prijelaz će vjerojatno uključivati određena nezadovoljstva. U osnovi, dekarbonizacija gospodarstva često uključuje određivanje cijena ugljika kao alat za poticanje smanjenja emisija. Cijene mogu biti eksplicitne (npr. oporezivanje i sustav trgovanja emisijama) ili implicitne (putem regulacije). Ubrzani ritam tranzicije EU-a i opseg uključenih mjera znače da će vjerojatno doći do dubokih utjecaja na gospodarstvo (Janda i Sajdikova, 2022.).

Europski zeleni plan počiva na premisi da će se, zbog količine uključenih ulaganja, prijelaz na klimatsku neutralnost pretvoriti u kejnzijanski poticaj gospodarstvu i veću zaposlenost u određenim sektorima. Međutim, osim velikog ulaganja, prijelaz će također uključivati značajne relativne promjene cijena, poglavito ako je cijena ugljika neočekivano visoka. Zajedno s naglim porastom cijena energije to bi se moglo pretvoriti u ubrzano zastarijevanje postojećeg kapitala, posebice u sektorima energetike, transporta, proizvodnje i zgradarstva (Teevan i sur., 2021.).

Iz ekonomske perspektive, to bi imalo učinak nepovoljnog šoka ponude. U kratkom roku, šok ponude pretvara se u smanjenu proizvodnju. Međutim, rast BDP-a ne mora nužno opasti, budući da cijene ugljika potiču istraživanje i razvoj, potrošnju na infrastrukturu i ubranu obnovu opreme i zgrada. To može značiti da će se mijenjati samo sastav rasta, kako se povećavaju investicije, dok bi neposredni učinak na potrošnju mogao biti negativan. Procjenjuje se da će prosječni godišnji omjer ulaganja i BDP-a (uključujući prijevoz) porasti za 1,5 do 1,8 postotnih bodova između 2021. i 2030. godine u usporedbi s prethodnim desetljećem (Sikora, 2020.).

Dugoročno, međutim, društvo bi postiglo veće neto blagostanje sprečavanjem ozbiljnih klimatskih poremećaja i povezanih troškova, što ukazuje na kompromis između sadašnjeg i budućeg blagostanja. Uz izbjegnute klimatske utjecaje, niže troškove prilagodbe i dodatne koristi za biološku raznolikost i kvalitetu zraka, građani mogu imati koristi od ulaganja povezanih sa zelenim prijelazom, uključujući, na primjer, bolju infrastrukturu javnog prijevoza ili bolju izolaciju zgrada. Štoviše, prelijevanja ulaganja u istraživanje i inovacije mogu dugoročno povećati potencijalnu proizvodnju (Sikora, 2020.).

Predviđa se da će ukupni utjecaj Europskoga zelenog plana na BDP biti relativno umjeren. Uz pretpostavku smanjenja neto emisija od 55 % do 2030. godine i fragmentirane akcije u zemljama izvan EU-a, najgori scenarij sugerira da će ukupni BDP do 2030. godine biti 0,4% ispod osnovne vrijednosti. Negativan utjecaj na BDP objašnjava se smanjenjem osobne potrošnje kao i smanjenjem neto izvoza. S druge strane, najbolji scenarij projicira BDP za 2030. godinu oko 0,5% iznad osnovne vrijednosti, što je rezultat povećanja osobne potrošnje zbog korištenja prihoda od ugljika za smanjenje PDV-a i podupiranje ulaganja u energetske učinkovitost. Drugi temeljni razlog jest stimulacija potražnje izazvana većim ulaganjima (Teevan i sur., 2021.).

Pod pretpostavkom da zemlje izvan EU-a pooštre svoju klimatsku politiku u skladu s ciljem od 1,5 °C, procjene odstupanja BDP-a EU-a od osnovne vrijednosti kreću se od većega negativnog utjecaja od -0,7% do pozitivnog utjecaja od 0,55%. Procijenjeni negativni učinak posljedica je gubitka proizvodnje izvan EU-a. Nadalje, procjenjuje se da će se proizvodnja energetski intenzivnih industrija u EU povećati zbog veće učinkovitosti ugljika u usporedbi s ostatkom svijeta. Taj veći učinak dovodi do viših troškova povezanih s ulaganjima u smanjenje emisija, kako bi se ostalo unutar gornje granice EU ETS-a. S druge strane, procijenjeni pozitivni učinak posljedica je povećanih globalnih ulaganja koja se pretvaraju u poticaj potražnje s pozitivnim učinkom na EU (Janda i Sajdikova, 2022.).

Općenito, procjenjuje se da će značajnije utjecati na sastav BDP-a. Iako se predviđa povećanje ulaganja u svim omjerima, učinak na potrošnju nije jasan. Općenito, Europski zeleni plan mogao bi biti ili skroman doprinos ili ograničena prepreka rastu BDP-a (Teevan i sur., 2021.).

3. Mjere za poticanje financiranja Zelenog plana

Plan ulaganja u održivu Europu (SEIP) prepoznaje goleme investicijske potrebe Europskoga zelenog plana. Predstavljen od strane Europske komisije u siječnju 2020. godine, SEIP je osmišljen kako bi do 2030. godine mobilizirao 1 bilijun eura ulaganja u održivost iz javnih i privatnih izvora i podržao kohezijska područja u realizaciji zelene tranzicije. Objedinjuje nekoliko programa potrošnje EU-a i instrumenata posvećenih ekološkim prioritetima, ali bez sveobuhvatnog okvira upravljanja. Kako bi preuzela ulogu glavnoga provedbenog partnera SEIP-a i dodatno podržala Europski zeleni plan, EIB grupa je 2019. godine najavila da će postati 'klimatska banka' EU-a te da će do 2025. godine udvostručiti svoje zajmove za klimatske akcije i održivost kao i uskladiti svoje operacije financiranja s ciljevima Pariškog sporazuma iz 2015. godine. Banka očekuje da će ovaj prijelaz mobilizirati 1 bilijun eura povrh SEIP-a. Međutim, Komisija i Grupacija EIB-a naglašavaju da SEIP ne uspijeva zatvoriti jaz u zelenim ulaganjima u Europi. Početkom 2021. godine Europska komisija i Grupacija EIB-a procijenile su da je SEIP zadovoljio manje od polovice dodatnih investicijskih potreba *Green Deal*a od 350 milijardi eura godišnje (EIB, 2023.).

EU nije na putu da ispuni Pariški sporazum. Proklamirajući ambiciju da postane prva klimatski neutralna regija na svijetu, EU je usvojila pravno obvezujući cilj ugljične neutralnosti do 2050. godine. Kako bi premostili investicijski jaz Zelenog dogovora, europski kreatori politike razmišljaju o proširenju ideje o jačanju financijskog sustava kroz grupu EIB-a i javne financijske institucije. To se sastoji u korištenju ograničenih doprinosa iz proračuna EU-a za dijeljenje rizika i otključavanje suulaganja javnih i privatnih aktera. Komisija je uvela ovaj pristup u Europski fond za strateška ulaganja (EFSD) iz 2014. godine, koji je poslužio kao nacrt za *InvestEU*. EFSD je osmišljen zajedno s grupom EIB-a, kako bi mobilizirao tržišta kapitala za ulaganja koja će poticati rast nakon krize u eurozoni i s obzirom na visoke razine duga u nekoliko država članica. Kako su pregovori za višegodišnji financijski okvir 2014. - 2020. godine već bili zaključeni, Europska komisija morala je tada pronaći načine za ulaganje bez velikih obveza potrošnje. EFSD se od tradicionalnih zajmova i javnih financija razlikovao po tome što se oslanjao na složene financijske instrumente za dijeljenje rizika s javnim i privatnim ulagačima i stvaranje potencijalnih obveza koje nisu opterećivale proračun EU-a (EIB Group, 2020.).

U velikom odmaku od EFSI-ja, *InvestEU* dovodi promotivne banke i međunarodne financijske institucije izravno u europski okvir za financijsku potporu i savjetovanje. *InvestEU* osigurava 75% svoje jamstvene potpore grupi EIB-a, a preostalih 25% drugim financijskim institucijama, koje se zajednički nazivaju '*InvestEU* partneri u provedbi'. Nordijska investicijska banka, talijanska Cassa Depositi e Prestiti, francuska Caisse des Dépôts i španjolski Instituto de Crédito Oficial, uz Europsku banku za obnovu i razvoj (EBRD) i Razvojnu banku Vijeća Europe (CEB) prošli su takozvanu 'procjenu od sedam stupova', kako bi postali partneri u provedbi. *InvestEU* može upisati druge partnere u bilo kojem trenutku. Ovaj proces procjene provjerava usklađenost organizacijskih postavki financijskih institucija te revizijskih i kontrolnih postupaka s europskim standardima. Nadalje, priprema projekta i savjetodavna podrška koja nadopunjuje *InvestEU*, *InvestEU Advisory Hub*, otvorena je za partnerstva s nacionalnim promotivnim bankama koje nisu partneri u provedbi. Ovaj partnerski okvir u financiranju i pripremi projekta predstavlja inovaciju u odnosu na EFSI, koji je sam podupirao operacije EIB Grupe i čijim se savjetodavnim uslugama (Europsko savjetodavno središte za ulaganja i Europski portal za investicijske projekte) upravljalo i upravlja samo unutar i od strane EIB grupe (Janda i Sajdikova, 2022.).

InvestEU-om upravlja Europska komisija. Dok je EFSI dao punu operativnu kontrolu EIB grupi s upravnim odborom EFSI-a, koji se nalazi unutar Banke, Komisija nadzire *InvestEU* i njegove investicijske odluke putem svojih upravnih odbora i odbora za politiku, koji kroje i odobravaju financijsku pomoć te ocjenjuju ekonomsku održivost i usklađivanje politike zahtjeva za potporu putem tajništva *InvestEU* sa sjedištem u Bruxellesu. Nakon odobrenja od strane tajništva, provedbeni partneri *InvestEU*-a pregledavaju strukturu i profil rizika prijave i prosljeđuju ih neovisnom odboru za ulaganja. Partneri ne mogu ocjenjivati prijave koje su sami predali. Uredba *InvestEU* zahtijeva od Europske komisije da pokaže doprinos *InvestEU*-a Zelenom planu, a informacije o praćenju klime sada također pokrivaju ulaganja povezana s malim i srednjim poduzećima koja čine 45% portfelja. Sve zajedno, standardi odgovornosti i transparentnosti značajno su poboljšani u usporedbi s EFSU-om (EIB, 2023.).

3.1. Plan ulaganja za održivu Europu

InvestEU pojačava suradnju između Europske komisije, EIB grupe, država članica i promidžbenih banaka, kako bi se proširio pristup financijskim i savjetodavnim mogućnostima koje pružaju europski resursi. Međutim, ograničena javna sredstva, koja podupiru *InvestEU*, stvaraju kompromis s njegovom sposobnošću prikupljanja transformativnih ulaganja i dijeljenja rizika i nagrada između privatnih ulagača i europske javnosti (EIB Group, 2020.).

Neki sektori i projekti, koji su ključni za zelenu tranziciju, nisu prikladni za financiranje *InvestEU*-om. *InvestEU* i njegovi partneri u provedbi mogu prikupiti privatno financiranje za velike zelene projekte niskog rizika, uključujući one projekte koji bi sami po sebi bili premali i prilagođeni za privlačenje privatnih ulaganja. *InvestEU* trebao bi biti nadopunjen novom javnom potrošnjom EU-a. Kreatori politike moraju priznati ograničenja pristupa utjecaju. *InvestEU* nije zamjena za novu javnu potrošnju na razini EU-a. Plan ulaganja u održivu Europu trebao bi se temeljiti na realnoj procjeni doprinosa koji *InvestEU* i privatno financiranje mogu dati zelenoj tranziciji. Svi projekti, koje *InvestEU* i privatni sektor ne mogu financirati, zahtijevaju izravno javno financiranje. Stoga bi se *InvestEU* trebao nadopuniti novom javnom potrošnjom na razini EU-a za financiranje transformativnih ulaganja koja su izvan dosega onoga što se može postići javnim smanjenjem rizika privatnih ulaganja. Tek tada EU ima priliku postići svoje klimatske ciljeve (Janda i Sajdikova, 2022.).

Tijekom razdoblja primjenjivosti ovdje nabrojanih strategija, zakonodavni prijedlozi i političke inicijative, ali i svi informativni materijali EU-a, trebaju biti zadani unutar granica onoga što je realno za ostvariti. Budući da kreatori politika EU-a moraju sustavno uokviriti pojedinačne inicijative unutar sveobuhvatnog narativa, takve strategije utjelovljuju vrlo utjecajne diskurse koji unaprijed određuju ne samo specifične aspekte održivosti EU-a već i daljnje smjerove djelovanja. Održivost se odnosi na sposobnost ljudskih društava da opstanu unutar svojih realnih granica, granica ekologije, ali i granica ekonomije. U EU-u se redovito termin ‘održivost’ stavlja širi koncept održivog razvoja, koji predstavlja i vodeće načelo i krajnji ugovorni cilj.

3.2. Mehanizmi za pravednu tranziciju

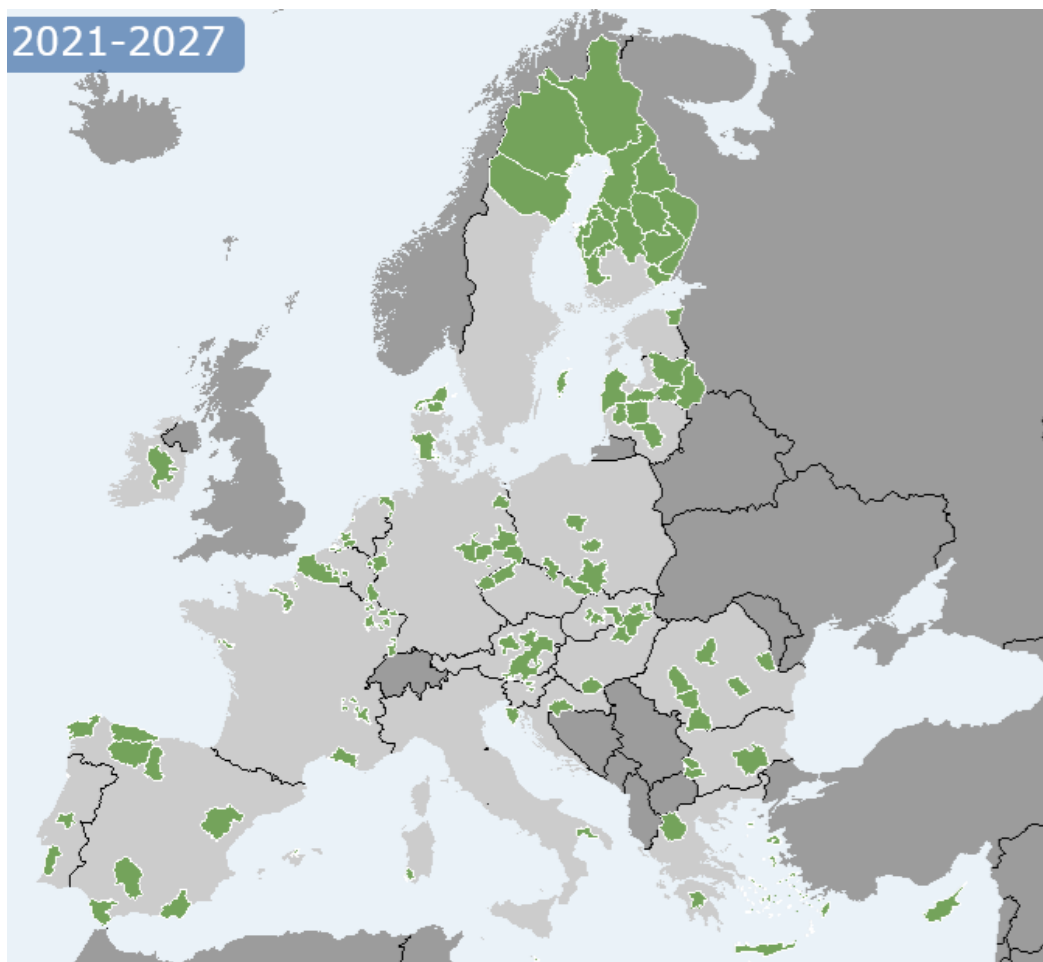
Mehanizam pravedne tranzicije osigurat će financiranje zemljama i regijama, za koje se očekuje da će biti posebno negativno pogođene prijelazom s fosilnih goriva u sklopu Europskoga zelenog plana. Mehanizam pravedne tranzicije sastoji se od tri zasebna stupa: Fonda za pravednu tranziciju (prvi stup), Programa za pravednu tranziciju *InvestEU* (drugi stup) i novog kredita za javni sektor (treći stup), kojim upravlja Europska investicijska banka.

Pravni i institucionalni okviri tri stupa Mehanizma pravedne tranzicije odvojeni su jedan od drugog. Dok prvi stup svoju pravnu osnovu nalazi u Uredbi o Fondu za pravednu tranziciju, druga dva stupa utemeljena su u drugim pravnim dokumentima. To ima nekoliko važnih implikacija na njihovo funkcioniranje i upravljanje. Ističu se četiri glavna čimbenika (Moesker i Pesch, 2022.):

1. glavni izvori financiranja projekata koji se podupiru u okviru različitih mehanizama;
2. opseg potpore svakog mehanizma, tj. kategorije projekata koji su prihvatljivi;
3. geografski opseg potpore, i
4. upravljanje stupovima.

Drugi i treći stup komplementarni su prvom stupu. Financiranje projekta u okviru drugog i trećeg stupa ovisi o odobrenju teritorijalnih planova pravedne tranzicije u regijama pravedne tranzicije. Štoviše, upravljanje drugim i trećim stupom usredotočeno je na strategiju i obveze navedene u Planovima teritorijalne pravedne tranzicije. Dok Fond za pravednu tranziciju djeluje u okviru kohezijske politike, što znači da je pod zajedničkim upravljanjem država članica EU korisnica i Europske komisije, te podupire projekte sredstvima iz proračuna EU, druga dva stupa crpe se iz različitih izvora financiranja. Konkretno, drugi stup ima za cilj poticanje povećanih privatnih ulaganja kroz davanje povlaštenih zajmova i drugih financijskih instrumenata, a treći stup ima za cilj poticanje lokalnih i regionalnih vlasti na ulaganja u velike projekte davanjem bespovratnih sredstava iz proračuna EU i povlaštenih zajmova putem EIB-a (Moesker i Pesch, 2022.). Grafikon 1. prikazuje regije koje će se financijski potaknuti kroz Mehanizam za pravednu tranziciju,

Grafikon 1. Teritoriji koje pokriva Mehanizam za pravednu tranziciju

Izvor: europa.eu https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/just-transition-fund/just-transition-platform_en

Gornji prikaz zelenom bojom označava države tj. regije kojima je novac dostupan. Za Republiku Hrvatsku, radi se o prostoru Istre i Sisačko-moslavačke županije.

Integrirani teritorijalni program 2021.-2027. (ITP) uključuje korištenje Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR) i Fonda za pravednu tranziciju (FPT). Provođen će se u okviru cilja Ulaganje za radna mjesta i rast te će pridonijeti ispunjavanju ciljeva politike 1, 2, 5 i FPT definiranih u članku 5. Uredbe (EU) 2021/1060 Europskog parlamenta i Vijeća. Temelj ITP-a je Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske (NRS 2030), koji određuje četiri smjera razvoja, od kojih se na ITP odnosi smjer za uravnoteženi regionalni razvoj koji će se postići putem industrijske tranzicije regija i gradova u okviru cilja politike (CP) 1, osnaživanjem zelenog i čistog prometa u urbanim središtima unutar CP 2, razvoja

pametnih i održivih gradova i otoka u okviru CP 5 te pravednom tranzicijom u Istarskoj županiji (IŽ) i Sisačko-moslavačkoj županiji (SMŽ) putem Fonda za pravednu tranziciju.

Tablica 1. Raspodjela sredstava prema prioritetima u okviru Integriranog teritorijalnog programa 2021.-2027.

Naziv prioriteta	Cilj politike	Alokacija (eura)
1. Industrijska tranzicija hrvatskih regija	1. Pametnija Europa	554.760.000
2. Jačanje zelenog, čistog i, pametnog i održivog gradskog prometa u okviru integriranog teritorijalnog ulaganja u gradovima	2. Zelenija Europa	146.556.000
3. Razvoj urbanih područja kao pokretača regionalnog rasta i razvoja njihovih funkcionalnih područja te razvoj održivih i zelenih otoka	5. Europa bliže građanima	682.763.845
4. Pravedna tranzicija	–	185.886.687
	UKUPNO	1.569.966.532

Izvor: strukturnifondovi.hr <https://strukturnifondovi.hr/integrirani-teritorijalni-program-2021-2027/>

Mehanizmi za pravednu tranziciju ciljaju razne regije unutar EU, ali u Republici Hrvatskoj samo su trenutno dvije županije u fokusu: Istarska te Sisačko-moslavačka županija.

3.3. Ulaganje u klimatski neutralno i kružno gospodarstvo

Akcijски plan za kružno gospodarstvo (engl. Circular Economy Action Plan - CEAP) iz ožujka 2020. godine jedan je od glavnih sastavnih dijelova *Green Deal*a i postavlja nekoliko inicijativa duž cijeloga životnog ciklusa proizvoda s namjerom postizanja klimatskih ciljeva EU-a, smanjenja pritiska na prirodne resurse i zaustavljanja gubitka bioraznolikosti. Akcijски plan uvodi zakonodavne i nezakonodavne mjere koje ciljaju na način na koji su proizvodi dizajnirani, promiču procese kružnog gospodarstva, potiču

održivu potrošnju i nastoje spriječiti stvaranje otpada i zadržati korištene resurse u gospodarstvu EU-a što je dulje moguće.

CEAP uključuje planove za jačanje pravila EU-a o zelenoj javnoj nabavi (eng. green public procurement - GPP) i reviziju Direktive o industrijskim emisijama, kako bi se povećala cirkularnost industrijskih procesa. Akcijskim planom obuhvaćeni su brojni sektori, a posebna se pozornost pridaje onima koji koriste najviše resursa i imaju najveći potencijal za cirkularnost, uključujući elektroniku i ICT, baterije i vozila, ambalažu, plastiku, tekstil, građevinarstvo, zgrade i energetske intenzivne industrije.

Europska investicijska banka podržava prijelaz na kružno gospodarstvo s tri aktivnosti koje se međusobno podupiru: financijama, savjetodavnom potporom i podizanjem svijesti (EIB, 2023.). Od 2018. do 2022. godine EIB je osigurao 3,4 milijarde eura za sufinanciranje 118 projekata kružnog gospodarstva u različitim sektorima. Projekti kružnog gospodarstva s višim profilom rizika financirani su putem instrumenata za podjelu rizika koji imaju koristi od jamstava EU-a. Uz kapital, EIB pruža financijsku i tehničku savjetodavnu podršku za poboljšanje bankovnosti i spremnosti za ulaganja u projekte kružnog gospodarstva. Konačno, podizanje svijesti i partnerstva ključni su za omogućavanje prijelaza na kružno gospodarstvo (EIB, 2023.).

Godine 2020. Europska komisija usvojila je akcijski plan za kružno gospodarstvo, glavni sastavni dio Europskoga zelenog plana, čiji je cilj učiniti Europsku uniju klimatski neutralnom do 2050. godine. Akcijskim planom uvedene su posebne mjere za promicanje kružnog gospodarstva, uključujući stvaranje održivog proizvoda i norma u Europskoj uniji te fokusiranje na sektore koji koriste najviše resursa i gdje je potencijal za cirkularnost visok. EIB je 2019. godine pokrenuo Zajedničku inicijativu za kružno gospodarstvo zajedno s najvećim nacionalnim promotivnim bankama i institucijama Europske unije, s ciljem ulaganja najmanje 10 milijardi eura u kružno gospodarstvo do kraja 2023. godine (EIB, 2023.).

4. Europski zeleni plan i Republika Hrvatska

Republika Hrvatska želi smanjiti svoje emisije CO₂ za 45% do 2030. godine i odustati od ugljena do 2033. godine. No, prijelaz na niskougljično gospodarstvo neće biti lak, zahtijeva velika ulaganja u novu energetska infrastrukturu i povećanje obnovljivih izvora energije.

Kako bi ostvarila svoj cilj, Republika Hrvatska je izradila Nacionalni energetska i klimatski plan do 2030. godine. Nacionalna strategija cilja na 36,4% udjela obnovljive energije do 2030. godine i značajna ulaganja u cijelom energetska sektoru, uključujući hidroelektrane, vjetroelektrane, solarne fotonaponske elektrane i vodikovu energiju. Također, poduprijet će proizvodnju električnih baterija te obnovu i proširenje elektroenergetskih mreža. Relevantne europske i nacionalne politike za provedbu Europskog zelenog plana prikazane su u tablici 2.

Tablica 2. Pregled politika EU-a, hrvatskih politika i provedbenih dokumenata relevantnih za Europski zeleni plan.

POLITIKE I INSTRUMENTI		
Područje	EU	Hrvatska
Opći razvojni dokument	Europski zeleni plan	Nacionalna razvojna strategija
Klimatska politika	Europski klimatski zakon Strategija prilagodbe klimatskim promjenama Klimatsko-energetski paket Sustav trgovanja emisijama stakleničkih plinova (ETS) Odluka o podjeli napora za postizanje ciljeva Nacionalni ciljevi za obnovljive izvore Uredba o korištenju zemljišta, prenamjeni zemljišta i šumarstvu	Zakon o klimatskim aktivnostima i zaštiti ozonskog sloja (Narodne novine, br. 127/2019) Strategija niskougljičnog razvoja Republike Hrvatske Strategija prilagodbe klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj Akcijski plan za provedbu Strategije niskougljičnog razvoja Republike Hrvatske Akcijski plan za provedbu Strategije prilagodbe klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj Integrirani energetska i klimatski plan Republike Hrvatske
Energetska politika	„Čista energija za sve Europljane“ Energetska unija	Energetska strategija Integrirani energetska-klimatski plan
Industrijska politika i kružno gospodarstvo	Industrijska strategija Akcijski plan za kružno gospodarstvo Model EU-a za odvojeno prikupljanje otpada Strateški akcijski plan za baterije	Zakon o održivom gospodarenju otpadom Plan gospodarenja otpadom Odluka o implementaciji Plana gospodarenja otpadom
Građevinarstvo	Energetska obnova zgrada	Dugoročna strategija obnove zgrada
Zaštita okoliša i bioraznolikost	Akcijski plan za postizanje nulte stope onečišćenja zraka, vode i tla Strategija o kemikalijama za održivost Strategija za bioraznolikost	Strategija i akcijski plan zaštite prirode Republike Hrvatske za razdoblje od 2017. do 2025. godine

Izvor: Boromisa, 2020.

Europski zeleni plan nadovezuje se na postojeće razvojne dokumente u EU. U Republici Hrvatskoj stanje varira od sektora do sektora. Krovni razvojni dokument nije usvojen, a odnos između sektora i način suradnje značajno variraju ovisno o političkoj volji i institucijskim kapacitetima (Boromisa, 2020.).

4.1. Ciljevi plana i značaj

Kako bi se osigurala održivost, identificirana su tri ključna društveno-ekonomska sustava, u kojima je transformacija potrebna (Mačkić i sur., 2020):

1. proizvodnja hrane (zemlja i vodni resursi);
2. infrastruktura i građevina te
3. energija i rudarenje.

U ovom trenutku njihov udio u proizvodnji čini više od trećine globalne ekonomije i oni osiguravaju 2/3 svih poslova na planetu. Negativne eksternalije svakog od navedenih sektora su poznate, ali na koji će način javne politike prestrojiti poticaje i ograničenja ekonomskoj aktivnosti te tako potaknuti tranziciju poslovnih modela ovisi o širem kontekstu (trenutna regulacija, društvene norme i regulacije) (Mačkić i sur., 2020.).

Što se pak Republike Hrvatske tiče, u nedostatku velikih industrijskih pogona i zagađivača zraka, važnije je pitanje smanjenja otpada i implementacije cirkularne ekonomije, odnosno povećanja reciklaže i uporabe otpada. Ovdje postoji ogroman potencijal za napredak, nažalost, zbog izrazito niske startne pozicije. Prema recikliranju bio otpada, iza Republike Hrvatske su samo Rumunjska, Bugarska i Malta, dok najrazvijenije zemlje poput Austrije, Švicarske i Nizozemske recikliraju 10 do 15 puta više bio otpada od Republike Hrvatske (Mačkić i sur., 2020.).

Što se tiče odvajanja otpada i uporabe od strane poduzeća, tu je također ključna kvalitetna regulacija. Poduzeća moraju imati institucionalni poticaj, a ne samo vlastitu dobru volju da se ponašaju u skladu s interesom društva. Takve je poticaje moguće uklopiti i u već postojeće instrumente porezne politike, što je čak i poželjno s aspekta jednostavnosti i razumijevanja politike. Primjerice, moguće je uvesti olakšice ili oslobođenje poreza na reinvestiranu dobit u procese koji omogućavaju uporabu, bilo unutar poduzeća ili u svrhu proizvodnje inputa za druge sektore i/ili poduzeća. S druge strane,

moguće je i subvencionirati 'dobro ponašanje' na način da se država obveže isplaćivati određen iznos po količini oporabljenog otpada (Mačkić i sur., 2020.).

Što se tiče Republike Hrvatske i njezinog položaja u smislu dekarbonizacije transporta, trenutni pokazatelji nisu ohrabrujući. Broj putnika u željezničkom prometu u slobodnom je padu od 2008. godine i u 10 se godina smanjio za više od 50%. Ovaj podatak govori puno, pogotovo kada se stavi u kontekst kontinuiranog rasta turističkih dolazaka. Usprkos snažnom rastu intenziteta turizma, željeznički promet nije uspio ostvariti barem stagnaciju, ako ne i rast broja putnika u istom periodu. Za usporedbu, sve su velike članice EU ostvarile značajan rast putničkog prometa u istom periodu. Situacija je slična i kada se radi o teretnom prometu, iako je ovdje pad bio manje izražen (Mačkić i sur., 2020.).

Europski zeleni plan, kao što je spomenuto, spominje sredstva za 'pravednu' zelenu tranziciju u kojoj nitko neće biti zapostavljen. U osnovi, ideja je da se tim sredstvima osigura pomoć, obrazovanje i prekvalifikacija radnicima u najpogođenijim sektorima i regijama. Za Republiku Hrvatsku će, s obzirom na zapuštenost industrije, ovaj sustav poticaja vjerojatno biti marginalno relevantan. Izazov je, međutim, za samu EU što se u Europskom zelenom planu socijalni problemi nejednakosti i siromaštva ni ne spominju, osim u kontekstu pravedne tranzicije i sektora/regija pogođenih restrukturiranjem (Mačkić i sur., 2020.).

4.2. Financijska sredstva

Prelazak na pametno, kružno i niskougljično društvo mjera je predviđena Nacionalnim planom reformi 2020. U prelasku na kružno gospodarstvo važnu ulogu ima gospodarenje otpadom, koje je u nadležnosti jedinica lokalne samouprave. Plan gospodarenja otpadom Republike Hrvatske 2017. – 2022. godine predviđa 75 milijuna kuna privatnih ulaganja u izgradnju kapaciteta za recikliranje. Postizanje zadanih ciljeva energetske obnove zahtijeva mobilizaciju znatnih sredstava za investicijske troškove (procijenjeno na 11 milijardi kuna godišnje) te troškove održavanja i zamjene. Kumulativni se troškovi do 2050. godine procjenjuju na gotovo 790 milijardi kuna (164 milijarde kuna do 2030. godine) (Boromisa, 2020.).

U sklopu agende EU-a za istraživanje i inovacije sustavno će se pristupiti ispunjavanju ciljeva zelenog plana. Najmanje 35% proračuna programa Obzor Europa izdvojiti će se za

financiranje novih rješenja za klimatska pitanja, koja su relevantna za provedbu Europskoga zelenog plana. Ulaganje u istraživanje i razvoj po stanovniku u Republici Hrvatskoj je 2018. godine iznosilo 122,2 eura (ili 0,8% BDP-a). Prosjek EU-a je 656,8 eura (2% BDP-a). Manje od Hrvatske u istraživanje i razvoj među članicama EU-a ulažu samo Rumunjska (52,5 eura po stanovniku), Bugarska (60 eura po stanovniku) i Latvija (96,3). Za usporedbu, ulaganja Slovenije su na razini 432 eura po stanovniku, a najviše ulažu Danska (1581) i Švedska (1544) (Boromisa, 2020).

U području klimatskih i ekoloških politika Republika Hrvatska se suočava s izazovom postpotresne obnove i energetske obnove zgrada, povećanja udjela obnovljivih izvora energije i energetske učinkovitosti, poboljšanja gospodarenja otpadom i vodama te kako mobilnost učiniti održivijom i inovativnijom. Očuvanje bioraznolikosti i ekosustava te prelazak na zelene poslove i kružno gospodarstvo također su važna interesna područja. Ključne mjere za zeleni prijelaz su (European Commission, 2024.):

- Plan podupire zeleni prijelaz ulaganjem od 1.978 milijuna eura u energetske učinkovitost i obnovu zgrada nakon potresa.
- 728 milijuna eura uložiti će se u održivu mobilnost, posebice u nadogradnju željezničkih linija, autonomnih električnih taksija s pratećom infrastrukturom prilagođenom osobama s invaliditetom, ugradnju punionica za električna vozila i uvođenje vozila i plovila s nultom emisijom.
- Planom se dodjeljuje 658 milijuna eura za tranziciju energije s niskom razinom ugljika kroz modernizaciju energetske infrastrukture, podupiranje ulaganja u proizvodnju naprednih biogoriva i obnovljivog vodika te financiranje inovativnih projekata za hvatanje i skladištenje ugljika.
- 542 milijuna eura uložiti će se u potporu poduzećima za zelenu tranziciju i energetske učinkovitost, podupiranje projekata usmjerenih na poticanje zelenog gospodarstva, održivog turizma i ulaganja u zelene tehnologije.

Kako se može uočiti iz navedenih argumenata, financijska sredstva su uistinu impresivna. Pitanje je da li Republika Hrvatska može udovoljiti zadanim kriterijima. Također se postavlja pitanje – kakav će efekt ovih mjera biti projiciran na stanovništvo dugoročno.

4.3. Budući planovi implementacije Zelenog plana

Tijekom proteklih nekoliko desetljeća, bilježi se pojava energetske orijentiranih inovacija u tehnologiji građevine u većini područja građevinskog sektora. Najsuvremeniji projekti usmjeravaju se stvaranje nulte stope potražnje za energijom i emisijama ugljičnog dioksida pri izgradnji novih stambenih objekata te na područja cijelih gradova. Pojednostavljeno, visoke razine štednje, suvremene tehnologije i primjene tehnologije u građevinarstvu predstavljaju temelje budućnosti. Termin Zgrada gotovo nulte energije (NZEB) uveden je u revidiranu verziju EPBD (Direktiva o energetske svojstvima zgrada) iz 2010. godine.

Većina zgrada s gotovo nultom potrošnjom energije koristi električnu mrežu za pohranu energije, neke neovisno o mreži, a dio ih koristi pohranu energije na licu mjesta. Navedene zgrade proizvode energiju, uz pomoć obnovljivih izvora kao što su vjetar i sunčeve zrake, smanjujući cjelokupnu potrošnju energije uz pomoć visoko učinkovitih tehnologija rasvjete i grijanja, sustava ventiliranja i klimatizacije (HVAC). Cilj nulte energije povećava svoju praktičnost, smanjenjem troškova alternativnih izvora energije, a rastom tradicionalnih fosilnih goriva (Milovanović i Bagarić, 2020.).

U vidu dodatnog razvoja energetske učinkovitosti zgrada, Vlada Republike Hrvatske, u kooperaciji s Ministarstvom graditeljstva i prostornoga uređenja, u srpnju 2014. godine kreira prvi Program energetske obnove višestambenih zgrada (od 2014. do 2020. godine). U skladu s ovim Programom, Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost osigurano je oko 270 mil. kuna bespovratnih nacionalnih sredstava (Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost, 2021.). Republika Hrvatska također svjedoči postupnom razvoju cjelokupne situacije. Prema dostupnim analizama Ministarstva prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine Republike Hrvatske, u periodu od 1. travnja 2014. do 31. prosinca 2019. godine nastalo je sveukupno 145 NZEB zgrada, čija površina ima 176.981 m² (Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, 2020.)

Zaključak

S Europskim zelenim planom, EU planira učiniti Europu klimatski neutralnom do 2050. godine i postati globalni lider u borbi protiv klimatskih promjena. *Green Deal* polako poprima oblik kroz niz političkih dokumenata, akcijskih planova i zakona te je postao jedan od temelja politike oporavka EU-a nakon COVID-a. Klimatske promjene i degradacija okoliša ne zaobilaze državne granice. Njihovi štetni utjecaji onemogućavaju sposobnost svim zemaljama za postizanje održivog razvoja. Međutim, siromašne zemlje i zemlje u razvoju nalaziti će se među onima koje će biti najviše pogođene i koje će se u najmanjoj mjeri moći nositi s očekivanim šokovima za svoje društvene, ekonomske i prirodne sustave. Jače suše, porast razine mora, gubitak bioraznolikosti i drugi utjecaji dodatno povećavaju rizike vezane za sigurnost hrane i vode, obalne zajednice i sredstava za život. Borba protiv istih, zahtjeva međunarodno usklađena rješenja i međunarodnu suradnju, kako bi se zemljama u razvoju pomoglo da krenu prema niskougljičnom, klimatski otpornom i održivom gospodarstvu.

Europski zeleni plan potpuno je nova strategija rasta EU-a za tranziciju europskog gospodarstva prema održivijem modelu gospodarskog rasta. *Green Deal* je prvi put predstavljen u prosincu 2019., zajedno sa svojim sveobuhvatnim ciljevima. Europski zeleni plan utjelovljuje europsku težnju da do 2050. godine postane prvi klimatski neutralan kontinent s čistim okolišem, pristupačnom energijom, pametnim prijevozom, novim radnim mjestima i općenito zdravijim životom. Za postizanje ambicioznog plana Europskog zelenog plana potrebno je uložiti preko trilijun eura sredstava EU-a kroz različite postojeće mehanizme financiranja EU-a. Ovo financiranje Zelenog plana podržat će projekte i potrebu za promjenama politika kako bi se postigli klimatski ciljevi EU-a, čime bi se konačno postigao klimatski neutralan kontinent.

Europski zeleni plan je prije svega domaća, europska strategija rasta i politički okvir, koji EU postupno prilagođava u glavnu granu svoje vanjske, trgovinske i razvojne politike. Postoji snažna svijest da će borba protiv klimatskih promjena zahtijevati sličnu razinu ambicija diljem svijeta. Europski zeleni plan ostavlja utisak i na život te ekonomiju Republike Hrvatske. Kao primjer mogu se uzeti građevinski sektor i industrija.

Europski parlament potvrdio je razvitak zakonodavnih i administrativnih regulativa koje za cilj imaju razvitak i širenje zgrada gotovo nulte energije. Zgrada gotovo nulte energije jest zgrada vrlo visokih energetske svojstava. Korištenjem vrlo niske količine energije, koja je u značajnoj mjeri dobivena stvaranjem energije iz obnovljivih izvora, uzimajući u obzir onu koja se proizvodi pomoću same zgrade ili u njenom bližem okolišu. Zapravo, energetska učinkovitost primarni je korak u smjeru ambicioznog cilja smanjenja emisija ugljika u EU za 80% do 2050. godine. Nulte energetske zgrade postavljaju dostižne ciljeve, koristeći pritom sinergiju strategija niskih energija te pasivnih strategija smanjena troškova energije.

Republika Hrvatska do 2030. godine planira energetske obnovu 6,3 milijuna četvornih metara višestambenih zgrada. Mjere kojima se planira postići učinkovitost energetske obnove predviđene su Nacrtom Programa energetske obnove višestambenih zgrada do 2030. godine. One sadržavaju ugradnju ili zamjenu izolacije i sustava grijanja za korištenje ekološki prihvatljivih izvora energije i rješenja.

Kako se globalno gospodarstvo prilagođava klimatskim promjenama, poduzeća i ulagači razvijaju zeleno financiranje, nove načine ocjenjivanja ekoloških vjerodajnica, rizika i prilika, potpomognutih instrumentima financiranja i novim izvorima ulaganja. Zelene financije znak su ubrzanog napretka svjetskog gospodarstva iz ere fosilnih goriva. Stoga, one znače bilo koju strukturiranu financijsku aktivnost koja je stvorena da osigura bolji ekološki ishod i otporniju budućnost. Uključuje zajmove, mehanizme zaduženja i ulaganja koji se koriste za poticanje razvoja tzv. zelenih projekata, minimiziranje utjecaja postojećih planova na klimu ili kombinaciju obojega. EU sa svojim projektima, mehanizmima i legislativnim prijedlozima pokušava potaknuti države članice na koheziju Zelenog plana s domaćim ekonomijama. EU je postavila visoke ciljeve, i za sebe kao zajednicu i za članice. Postoji stoga opravdana sumnja koliko su ti ciljevi realni te da li se novac može drugačije primijeniti.

Reference

- Boromisa, Ana-Maria. "Tko će i kako provoditi Europski zeleni plan? Institucije i koordinacijski mehanizmi u Hrvatskoj". *Friedrich Ebert Stiftung*, 2020., Zagreb.
- Client Earth. "The proposed EU law on deforestation-free products: What is in the European Commission's proposal and what is left out?" *ClientEarth*, December 2021. EU.
- Eckert, Eva, i Kovalevska, Oleksandra. 2021. "Sustainability in the European Union: Analyzing the Discourse of the European Green Deal." *Journal of Risk and Financial Management* 14(2): 1-22.
- European Commission. *Croatia's recovery and resilience plan. commission.* https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility/country-pages/croatias-recovery-and-resilience-plan_en (pristupljeno 15.5.2024.)
- Europska komisija. *Europski zeleni plan*. Bruxelles, 11.12.2019., COM(2019) 640 final.
- Europska komisija. *Europski zeleni plan*. Luksemburg, Ured za publikacije Europske unije .
- European Investment Bank Group. *EIB Group Climate Bank Roadmap 2021-2025*. November 2020, European Investment Bank, 2020.
- European Investment Bank. *The EIB Group Operational Plan 2023-2025*. European Investment Bank, Luxembourg.
- Fleming, Ruven, i Mauger, Romain. 2021. "Green and Just? An Update on the 'European Green Deal'." *Journal for European Environmental and Planning Law* 18(1-2): 164-180.
- Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost. *Energetska obnova višestambenih zgrada.* <https://www.fzoeu.hr/hr/energetska-obnova-visestambenih-zgrada/7683> (pristupljeno 17.5.2024.)
- Hamulak, Ondrej, i Vaclav Stehlik. *European Union constitutional law: revealing the complex constitutional system of the European Union*. Olomouc: Palacký University, 2013.
- Janda, Karel, i Lucia Sajdikova. "Institutional Description of the European Green Deal Investment Plan Framework." *ZBW – Leibniz Information Centre for Economics*, 2022, Kiel, Hamburg.

- Milovanović, Bojan, i Bagarić, Marina. 2020. "Kako postići standard zgrade gotovo nulte energije." *GRAĐEVINAR* 72(8): 703-720.
- Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine. *Dugoročna strategija obnove nacionalnog fonda zgrada do 2050. godine*. Zagreb: Republika Hrvatska, Prosinac 2020.
- Moesker, Karen, i Udo Pesch. "The just transition fund – Did the European Union learn from Europe's past transition experiences?" *Energy Research & Social Science*, 91, September 2022.
- Mačkić, Velibor, Igor Matutinović, i Vedran Recher. "Održivi razvoj u Hrvatskoj i Europski zeleni plan." *Friedrich Ebert Stiftung*, Studeni 2020., Zagreb.
- Siddi, Marco. "The European Green Deal: Assessing its current state and future implementation." *Finnish Institute of International Affairs, FIA*, Working paper, May 2020/114.
- Sikora, Alicja. 2020. "European Green Deal – legal and financial challenges of the climate change." *ERA Forum*, 21: 681–697.
- Teevan, Chloe, Alfonso Medinilla, i Katja Sergejef. "The Green Deal in EU foreign and development policy." *European Centre for Development Policy Management, ECDPM*, May 2021.

Popis ilustracija

TABLICA 1. RASPODJELA SREDSTAVA PREMA PRIORITETIMA U OKVIRU INTEGRIRANOG TERITORIJALNOG PROGRAMA 2021.-2027.	26
TABLICA 2. PREGLED POLITIKA EU-A, HRVATSKIH POLITIKA I PROVEDBENIH DOKUMENATA RELEVANTNIH ZA EUROPSKI ZELENI PLAN.	28
GRAFIKON 1. TERITORIJI KOJE POKRIVA MEHANIZAM ZA PRAVEDNU TRANZICIJU	24